

15. Arutleva kirjandi ülesehitus

Kui kirjandi teema on valitud, materjal ja mõtted kogutud ning põhisõnum selge, tuleb läbi mõelda kirjandi ülesehitus ja teha kava. Kirjandi ülesehitus sõltub sellest, kas kavatsed jutustada lugu, kirjeldada midagi või arutleda probleemi üle.

Arutlev kirjand koosneb kolmest põhiosast: sissejuhatus, teemaarendus ja kokkuvõte.

Kirjandi liik	Ülesehitus
Jutustav kirjand	sündmuse algus ▼ sündmuse arendus ▼ lõpplahendus
Kirjeldav kirjand	eseme/olendi üldmulje ▼ detailid ▼ hinnang
Arutlev kirjand	väide ▼ põhjendused ▼ järeltus

Sissejuhatus

juhatab lugeja teksti põhiosa juurde ja tekitab teksti vastu huvi. Sissejuhatuses sõnastatakse probleem, millele kirjandis vastust otsitakse, või täpsustatakse, mis vaatenurgast teemat käsitlema hakatakse. Sissejuhatuses olulisim lause on viimane lause: see seob sissejuhatuses arutlusega ning kujundab lugeja ootused tekstile.

Teemaarendus on kirjandi põhiosa. See koosneb lõikudest, kus esitatakse kirjandi põhisõnumi kinnituseks väited ja põhjendatakse neid näidetega oma elust, ajakirjandusest või kirjandusest.

Teemaarenduse kirjutamisel on abiks kogutud ja valitud materjal, mis tuleb nüüd sõnastada omavahel seotud lauseteks ja liigendada lõikudeks.

Kokkuvõte rõhutab olulisimat ja toob selgelt välja kirjutaja seisukoha ehk kirjandi põhiidee. Kokkuvõtmine ei tähenda eespool kirjutatu otsesõnu kordamist, vaid üldistava järeltuse sõnastamist. Kokkuvõttes ei tohi esitada uut infot ega võtta üles mõnd uut teemat, kokkuvõtte eesmärk on sulgeda senine arutluskäik.

Kirjandi kavandamise viimane samm on **kava** koostamine. Kavas pannakse kirja, millise mõttekäiguga kirjandit alustatakse, milliseid teemasid ja millises järjekorras teemaarenduses käsitletakse ning millise üldistuse ni jõutakse kokkuvõttes. Kavapunktid on enamasti vormilt ühesugused: kas **jutustavad laused**, **küsilauseid** või **märksõnad**.